

**ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ І ПОНЯТТЯ "КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ"
З ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
(НА МАТЕРІАЛІ ВІДІМЕННИКОВИХ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)**

У статті автор аналізує різні підходи до визначення таких понять як моделювання, когнітивна модель, описує фреймові структури ситуацій відіменникових префіксальних дієслів сучасної німецької мови, що мотивовані медіативом та результативом; доводить, що пропозиційно-фреймове моделювання таких лексичних одиниць є невід'ємною складовою когнітивного словотвору, когнітивної мотивології і дериваційної лексикології.

Ключові слова: моделювання, когнітивна модель, похідне слово, фреймова семантика, когнітивний словотвір, фрейм

Володина Т. С. Проблемы моделирования и понятие "когнитивная модель" с позиций современной лингвистики (на материале отыменных префиксальных глаголов современного немецкого языка). В статье автор анализирует разные подходы к определению таких понятий как моделирование, когнитивная модель; описывает фреймовые структуры ситуаций отыменных приставочных глаголов в современном немецком языке, которые мотивированы медиативом и результативом; доказывает, что пропозиционно-фреймовое моделирование данных лексических единиц является неотъемлемой составляющей когнитивного словообразования, когнитивной мотивологии и деривационной лексикологии.

Ключевые слова: моделирование, когнитивная модель, производное слово, фреймовая семантика, когнитивное словообразование, фрейм

Volodina T. S. Modelling problems and "cognitive model" notion from the position of modern linguistics (according to the material of denominative prefixal verbs in German language). In the article the author analyses different approaches to the definition of the following notions: modelling, cognitive model; describes frame constructions of denominative prefixal verbs situations in modern German language, which are motivated by meditative and resultative; proves that propositional-frame modelling of the given lexical units is an imprescriptible component (constituent) of cognitive word-formation, cognitive motivation and derivative lexicology.

Key words: modelling, cognitive model, derivative word, frame semantics, cognitive word-formation, frame.

Активний розвиток когнітивної лінгвістики зумовив посилення уваги науковців до таких її ключових понять як "моделювання" та "когнітивна модель".

Проблема моделювання до сих пір залишається **актуальною**, оскільки вона віддзеркалює сутність комунікативного акту з позиції мовних та концептуальних картин світу, концептуалізації речей, подій, предметів, законів природи, соціуму тощо. Опис концептуальних засад моделювання у мові є **об'єктом** нашого дослідження. **Предметом** слугують лінгвокогнітивні моделі похідних дієслів сучасної німецької мови. **Метою** дослідження даної статті є інтерпретація пропозиційно-фреймового моделювання відіменникових префіксальних дієслів. Досягнення поставленої мети зумовлює розв'язання таких **завдань**: виявити та описати мотиви та вектори процесів лексичного розвитку дериватів за допомогою когнітивного моделювання.

Терміни "модель" і "моделювання" набули поширення у лінгвістиці. У зв'язку з цим вважаємо необхідним зупинитися на тлумаченні цих термінів, перш ніж почати розгляд когнітивних моделей.

Слово "модель", як відомо, походить від латинського *modulus*, що означає "міра", "зразок", і є спорідненим словом по відношенню до слів "мода", "модус".

Лінгвістичні і енциклопедичні словники дають такі тлумачення моделей:

Модель (*франц.* Mod'ele, від *итал.* Modello – зразок) – схема або зразок будь-якої мовної одиниці, що показує послідовне розташування її складових. Модель у широкому розумінні – це будь-який образ, аналог (уявний або умовний: зображення, опис, схема, креслення, графік, план, карта і т.п.) будь-якого об'єкту, процесу або явища. Модель у мовознавстві – абстрактне поняття еталону або зразка будь-якої системи (фонологічної, граматичної і т.п.), представлення загальних характеристик будь-якого мовного явища. Загальна схема опису системи мови або його підсистеми [Прохоров 1980].

У нашому розумінні *модель* – це абстрактний формалізований та ідеалізований знаковий образ спрощеного відтворення певного об'єкта, штучно створений дослідником з метою вивчення ознак, складників цього об'єкта, способів його існування й функціонування. *Модель* – будь-яка система, що має мисленнєве представлення, матеріально реалізується і здатна заміщати об'єкт дослідження так, щоб його вивчення надало нову інформацію про нього.

У традиційному мовознавстві лінгвістичні моделі поділяють на: статичні, структурні, класифікаторні, таксономічні; динамічні, функціональні, процесуальні; мовні; мовленнєві; індуктивні; дедуктивні; гіпотетичні; відтворювальні [Карпіловська 2003]. Головне, щоб *модель* була спрощеним аналогом, а не копією оригіналу, не була складнішою за нього. Вона має бути логічно коректною, вичерпаною і гранично простою, мати універсальний характер і застосовуватись до класу об'єктів, а також мати пояснювальну спроможність й пошукові властивості [Селіванова 2010, с. 467-468].

Моделювання розглядаємо як сукупність способів ідеалізації й абстрагування, аналізу й синтезу мисленнєвого формалізованого представлення об'єктів дослідження й вивчення явищ, ознак, процесів,

зв'язків з метою установлення закономірностей існування й функціонування об'єктів, визначення їхніх характеристик та ін. Моделювання є одним із засобів теорії пізнання, воно здійснюється на підставі принципів аналогії та гомоморфізму [Пасинок 2008, с. 81].

Процес моделювання має містити три елементи: суб'єкт-дослідник, об'єкт дослідження і модель, яка визначає відношення між першим і другим елементами. Цей процес складається із таких етапів: перший потребує наявності деяких знань про оригінал; на другому модель функціонує як самостійний об'єкт дослідження; третій етап передбачає перенесення знань із моделі на оригінал, формування й розширення відповідного обсягу знань; на четвертому здійснюється перевірка отриманих знань з метою побудови узагальнюючої теорії об'єкта, спрямованої на його перетворення чи керування ним. Проте у зв'язку з появою нової парадигми вивчення мови, виникненням когнітивної науки, починаючи з другої половини 60-х років ХХ сторіччя можна говорити про створення перших моделей з когнітивної точки зору [Кубрякова 1996, с. 166].

Предметом когнітивної лінгвістики є моделювання концептів і встановлення особливостей їх мовної реалізації [Болдырев 2000, с. 10; Попова, Стернин 1999, с. 28]. У зв'язку зі складним характером структурної організації концепту, під ним розуміють знання різного рівня абстракції, тобто різні формати знання. Концептом може бути і окреме значення, і ціла концептуальна структура чи, іншими словами, когнітивна модель, яка включає інші концепти і задає інші рівні абстракції [Болдырев 2000, с. 3].

Теорія когнітивних моделей, згідно з Дж. Лакоффом, складається з ментальних просторів та когнітивних моделей, які структурують ці простори [Лакофф Дж. 1988, с. 46]. Ментальний простір – це певна сфера мислення, концепції, яка може охоплювати наше розуміння реальних і гіпотетичних ситуацій, абстрактних категорій. Ментальні простори мають суто когнітивний статус і не існують поза мисленням. Вони структуруються за допомогою різних когнітивних моделей: образно-схематичних, пропозиційних, метафоричних, метонімічних, символічних.

Ментальні простори називають фреймами. Фреймова семантика як лінгвістична концепція була вперше запропонована у середині 70-х років і була розвитком теорії відмінкової граматики. Застосовуючи поняття фрейму, спочатку розуміли його суто лінгвістично як систему вибору мовних засобів – слів, граматичних правил і мовних категорій, – які асоціюються з прототипічними сценами або типовими ситуаціями. Пізніше поняття фрейму трактується з когнітивної точки зору як особлива уніфікована конструкція знання чи схематизація досвіду. Ще пізніше, Ч. Філмор визначає фрейми як когнітивні структури, знання яких передбачається концептами, репрезентованими словами [Філмор Ч. 1988, с. 54].

У сучасній лінгвістиці *фрейм* визначається таким чином:

- одиниця знань, яка організована навколо концепта і містить у собі дані про суттєве, типове і можливе для цього концепта в рамках певної культури [Болдырев; Дейк Т. А. ван];
- структура даних для представлення стереотипової ситуації [Минский];
- тип когнітивної моделі, що репрезентує знання і думки, пов'язані з конкретними, часто повторюваними ситуаціями, структура знання, що об'єднує численні сфери, які асоціюються з певною лінгвістичною формою [Болдырев 2000, с. 56];
- когнітивна структура, яка існує в феноменологічному полі людини, базується на ймовірних знаннях про типові ситуації, очікуваннях з приводу якостей і відносин реальних і гіпотетичних об'єктів [Левицкий 1998, с. 168].

Фрейм – це модель культурнозумовленого, канонізованого знання, яке є загальним хоча б для частини суспільства [Болдырев 2000, с. 63]. Фрейм складається з вершини (теми), слотів або терміналів, які заповнюються пропозиціями. Основною одиницею збереження інформації є пропозиція [Валукевич 2001, с. 162; Кубрякова 1996, с. 188; Левицкий 1998, с. 163; Селиванова 1999, с. 8]. Фреймова семантика – це засіб когнітивного та семантичного моделювання мови. Він дає можливість моделювати принципи структурування і відображення певної частини людського досвіду, знань у значеннях мовних одиниць, способи активації загальних знань, які забезпечують розуміння в процесі мовної комунікації. При цьому відсутня чітка межа між мовними значеннями і людським досвідом. Фрейми – це блоки знання, які стоять за значеннями слів і забезпечують їх розуміння. Фреймова семантика наголошує на необхідності пов'язування значення слова з фреймом, що лежить в його основі. Тим самим вона допускає можливість того, що комуніканти можуть знати значення слова, яке входить в певну лексичну групу, навіть якщо вони не знають ніяких інших слів із цієї групи або деякі з них. Термін *фрейм* використовується в даному випадку як родове поняття – загальний термін для позначення різних типів структур: фреймів, схем, сценаріїв [Попова, Стернин 1999, с. 3].

Отже, фрейм – це структурована одиниця знання, в якій виділяються певні компоненти і відношення між ними. Він включає систему оцінок, показники істинної ситуації, культурні, прагматичні, енциклопедичні знання, які фіксуються як у пропозитивній, так і в термінальній частинах, а також концептуальні плани – інструкції для використання фрейму [Селиванова 1999, с. 9]

Деякі фрейми є вродженими – природньо та неминуче виникають у процесі когнітивного розвитку кожного індивіда (наприклад, знання характерних рис обличчя людини). Інші фрейми засвоюються із досвіду чи навчання (наприклад, знання артефактів). Виділяють також фрейми, існування яких повністю залежить від пов'язаних з ними мовних виразів (таких, як одиниці виміру: фут, дюйм і т.д., назви місяців). Залежно від виду знання, яке відображається у моделі, розрізняють ситуативні та класифікаційні фрейми. Ситуативні фрейми репрезентують знання немовного, ділового характеру, класифікаційні – відображають принципи організації мовної системи (фрейми класів слів, різних типів текстів і т.д.) [Болдырев 2000, с. 64]. Залежно від виду слотів та їх взаємозв'язків С. А. Жаботинська розрізняє *n'ять* типів фреймових структур:

1. *Предметноцентричний фрейм*, який складається із системи пропозицій, де до одного й того ж логічного суб'єкта приєднується декілька логічних предикатів; у центрі уваги перебуває сам предмет.
2. *Акціональний фрейм*, конститuentами якого є декілька предметів, кі наділяються семантичними ролями, акцент зміщується на взаємодію одного предмета з іншими.
3. *Партонімічний фрейм*, предметні сутності якого співвідносяться між собою як ціле і його частина.
4. *Гіпотонімічний фрейм*, у якому предметні сутності поєднуються родовидовими відношеннями.
5. *Асоціативний фрейм*, що ілюструє відношення схожості, яке базується на зближенні концептів у мисленні самого індивіда [Жаботинская 1999, с. 16; Жаботинская 1997].

Особливий інтерес для нас представляють когнітивні моделі, що відображають певні пласти людського уявлення про навколишній світ, що знаходять втілення в *багатозначних похідних префіксальних дієсловах сучасної німецької мови*.

Вивчення пропозиційного та фреймового аналізу відіменникових префіксальних дієслів сучасної німецької мови відповідає загальній тенденції когнітивного моделювання в мові. Основними одиницями такого моделювання є *пропозиція, фрейм та концепт*. Застосування методів когнітивного моделювання дериваційних досліджень дозволяє виявити та описати мотиви та вектори процесів лексичного розвитку слова.

Пропозиційно-фреймове моделювання є невід'ємною складовою когнітивного словотвору, когнітивної мотивології і дериваційної лексикології.

Питання переосмислення таких традиційних і фундаментальних проблем класичного словотвору, як моделювання похідних в ономазіологічному аспекті, синхронна реконструкція словотвірного акту, функція і форми дериваційних явищ у мисленнєвій і комунікативній діяльності розглядаються сьогодні з погляду когнітивного словотвору. При цьому ключовою одиницею осмислення системності словотвірного рівня залишається *похідне слово*, до якого на сучасному етапі дослідження застосовуються методи пропозиційного та фреймового аналізу.

Здатність похідного слова об'єктивувати пропозиційні структури, служити їх простому угадуванню, бути такою одиницею номінації, що є зручною для упакування інформації і використання її в мовній діяльності, характеризує похідне слово як особливу когнітивну структуру.

Потрапляючи в розряд одиниць, які слугують позначенню однієї і тієї ж пропозиційної структури, тобто однієї і тієї ж ситуації, процесу або ознаки, похідне слово стає об'єктом когнітивної семантики.

Існує багато теорій щодо проблеми пропозиційного та фреймового моделювання мовних одиниць, але всі вони не є універсальними та вичерпаними, тому питання інтерпретації пропозиційно-фреймового моделювання похідного слова залишається *актуальним*.

Ми поділяємо думку, що структурний ізоморфізм між ситуацією та пропозицією проявляє себе в тому, що центральній події або ознаці ситуації відповідає предикат пропозиції, а учасникам ситуації – аргументи пропозиції [Селіванова 2008]. Важливим положенням цього підходу є зв'язок семантики з поняттям моделювання, конфігурації пропозиції, яка лежить в основі семантичної структури речення і, тому, *пропозиція може розглядатися як теоретична модель, що не ототожнюється з позамовною ситуацією, а надає уявлення про ситуацію із вказівкою аргументних позицій, а не конкретних учасників дії, процесу* [Гуйванюк 1999].

Пропозиційне моделювання застосовується і у межах іншого підходу – фреймового. Одиницею, що дозволяє екстраполювати закономірності розумової діяльності людини на організацію мовного феномена похідного слова обраний *фрейм як структура знання, що представлена у формі пропозиційної ситуації*.

Інформація, що організована у вигляді фрейму, може бути класифікована в залежності від видової приналежності і сфери використання.

З одного боку, фреймова інформація може бути, інформацією, яка сприйнята та алгоритмічно організована людиною, з іншого боку – соціально значимою інформацією, соціальним досвідом [Минский 1988].

Можливість застосування методу фреймового аналізу до вивчення властивостей похідного слова обумовлена особливим статусом останнього: похідне слово "*інферентно*" за своєю семіотичною природою.

Похідне слово – це коротка дескрипція денотату, за якою стоять більш повні і більш розгорнуті знання про нього. Саме ця властивість *іманентної вказівки* мовними засобами на якість пропозиційно значеннєве ціле і дозволяє бачити в похідному слові одиницю з іманентною і системно значущою *фреймовою семантикою*.

На наш погляд, *фрейм* є матрицею дериваційного розвитку лексики. Він позиціонує себе як *стереотиповий алгоритм когнітивного освоєння дійсності, розумова сітка, елементи якої за необхідністю маркуються на вербальному рівні дериваційними засобами*.

Фрейм розглядають як структуру, у якій паралельно використовуються вербальні і невербальні типи інформації з огляду на те, що невербальні форми завжди можуть бути організовані через вербальні [Кацнельсон 1988, с. 110-117]. Формально структуру фрейму представляють як дворівневу або польову.

Структуру кожного фрейму визначає *семантичний предикат*, який є узагальненим типом події і слугує меті повідомлення. Реалізуючи свій абстрактний, понятійний зміст, він задає місця для учасників ситуації, а також визначає їх позиції та ролі. Компоненти фрейма описуються як семантичні функції, ролі або як глибинні відмінки.

Деякі дослідники ототожнюють фрейм з пропозицією, предикатно-актантною рамкою, чим засвідчують виключно вербальну природу й істинність, несуперечливість фіксованої ним інформації. Фрейм може бути представлений пропозицією, а фреймова сітка – системою пропозицій [Караулов 1987, с. 194]. *Фрейм* розуміється нами двобічно: як структура даних про стереотипову ситуацію, яка існує у головах багато чисельних носіїв лінгвокультури німецької мови, це колективне уявлення про ситуацію, закодовану за допомогою предметно-схемного коду та як когнітивно-лінгвістичну модель колективного уявлення про стереотипову ситуацію [Жинкин 1998, с. 146-162].

Фрейм є схематичним відображенням окремої ситуації і являє її модель, а модель, як відомо, це текст на семантичній метамові. Таким чином, фрейму притаманні такі властивості слова як прагматика, синтактика та семантика – властивості, які характеризують семіотичний об'єкт. Фрейм є сукупність елементарних пропозицій, поєднаних між собою логічними відношеннями. Кінцеві вузли фрейму вміщують певні дані про конкретні об'єкти номінації, в нашому випадку про відіменникові префіксальні полісемічні дієслова [Савицкий 1994, с. 89-92]. *Фрейм* розглядається нами як багатокомпонентний аспект, смислове представлення, модель, яка включає певний обсяг інформації та описує деяку стереотипову ситуацію, фрагмент дійсності. Фрейми, які є в основі опису семантики полісемічних відіменникових префіксальних дієслів утворюють певну систему.

Традиційно дослідження з полісемії ставили за мету виявлення типу зв'язку між значеннями полісемічного слова (радіальний або ланцюговий), розмежування полісемії і омонімії, визначення семантичних процесів, що полягають в основі утворення різних значень полісеманта. У межах *когнітивної парадигми* процес утворення нових значень в структурі багатозначного слова розглядається як певна послідовність когнітивних операцій, що проводяться над знаннями. В основі усіх когнітивних операцій полягає принцип інференції, тобто семантичного вивода, проєціювання із концептуальної галузі донора у галузь реципієнта, а також процедура дослідження когнітивної інформації із попередніх значень полісеманта.

Концептуальна структура полісеманта може бути представлена у вигляді *макрофрейма*, кожне окреме значення представлено фреймом. В середині фреймів виділяються (слоти) чотирьох типів [Боярская 1999]:

- *власне конститутивний*;
- *конститутивно-інферентний*;
- *формальний (цілевий)*;
- *прагматичний*.

При утворенні нового значення полісемантичного слова інформація може успадковуватись з будь-якого слота фрейма висхідного значення. При цьому можна говорити про певний рід залежності між типом семантичного процесу і типом інформації, що наслідуеться з певного слоту фрейма висхідного значення.

Використання *пропозиційно-фреймового підходу* до полісемії відіменникових префіксальних дієслів сучасної німецької мови зумовлено, перш за все, традиційним прагненням науки пояснити різні явища і їх взаємозв'язок, а також те, як вони представлені у свідомості людини. Поняття фрейму відповідає такому прагненню, тому що він являє собою структуру, елементи якої знаходяться в залежності один від одного. Вона безпосередньо пов'язана з людиною, з її здатністю орієнтуватися у дійсності, пізнавати нове.

У мовознавстві визнаються також інші підходи: системний, функціональний. Кожен вирішує проблеми: як та чи інша мовна одиниця функціонує, яке місце вона займає у системі. За своєю сутністю

пропозиційно-фреймовий підхід не протирічить традиційним: значущим залишається поведінка одиниці у мовленні і її місце у структурі в цілому. У межах пропозиційно-фреймового підходу увага акцентується на тому, як одиниця виявляє себе у площині обраного образу-фрейму.

Окремо фреймовий підхід застосовується у гнізді слів, оскільки воно відображає існуючі у дійсності зв'язки. Складові одного гнізда поставлені у купу, і одне слово легко пояснює інше [Боярская 1999]. Таким чином показується живий зв'язок слів у мові.

Дериваційне слово – це мікрогніздо, яке розглядається як семантико-функціональна одиниця, що утворює слова, які пов'язані між собою епідигматичними відношеннями, і що мають різний характер вираження.

У такому мікрогнізді виокремлюються різні дериваційні структури: словотвірні деривати, суплетивні, семантичні похідні. Серед словотвірних дериватів зустрічаються слова на позначення суб'єкту, місця, знаряддя. Так виникає ситуація, тобто пропозиція, яка складається із компонентів: *обов'язкових* (суб'єкт, об'єкт, предикат) та *периферійних* (знаряддя, інструмент, місце). Групуємо слова всередині словотвірного гнізда за названими компонентами у межах однієї ситуації, ми тим самим систематизуємо їх, як однокореневі слова, які пов'язані у свідомості людини. Розподіл слів й буде доказом наявності пропозиційно-фреймової моделі гнізда, яке аналізується.

Наприклад, словотвірне гніздо відіменникового дієслова *teilen*:

teilen der Teil (частина):

teilen: 1) ділити, членувати, розділяти (ЛСВ1); 2) розгалужуватись; (ЛСВ2); 3) ділитись чим-небудь; (ЛСВ3); 4) поділяти чийсь погляди (ЛСВ4).

Дієслова *auf+teilen*, *ein+teilen*, *ver+teilen*, *zer+teilen* утворюють словотвірне гніздо. *auf+teilen*: 1) поділити (ЛСВ 1); 2) розділити (ЛСВ2). *ein+teilen*: 1) підрозділяти на щось(ЛСВ1); 2) розпланувати (ЛСВ2); 3) градувати (ЛСВ3); 4) призначити чергових (ЛСВ4). *ver+teilen*: 1) розташовувати, роздавати щось, розміщувати (ЛСВ1); 2) дробитися, розповсюджуватися (ЛСВ2); *zer+teilen*: 1) дробити на маленькі кусочки, ділити (за допомогою ножа)(ЛСВ1); 2) розсмоктувати (ЛСВ2); 3) розпадатися (ЛСВ3); 4) розділятися на дрібні частки (ЛСВ4). Як ми бачимо, один чи два лексико-семантичних варіанта у кожній структурі цих однокореневих полісемічних префіксальних дієслів співпадають, тому можна стверджувати, що ці ЛСВ утворюють ряд синонімічних дериватів.

Розглянемо деякі фреймові структурні ситуації похідних дієслів. Загальна пропозиційно-фреймова модель представлена у фреймових ситуативних пропозиційних структурах: $S M + P$, де S – речення, M – модальний показник, P – пропозиція. Глибинна структура речення виглядає таким чином: $P = V + C_1 + C_2 + C_3$ ....., в якій P (пропозиція), V (префіксальне відіменникове дієслово), C (позначення семантичних аргументів або глибинних відмінків-мотиваторів). Дана модель може модифікуватися за рахунок різних дериваційних префіксів та аргументів. Утворення нових значень похідних дієслів, які, наприклад, описують ситуації "поділу предметів на частини", мотивовані або *медіативом*, або *результативом*.

Названі денотативні ситуації можуть бути представлені вихідним дієсловом – *teilen* "ділити, розділяти": *Er (Agens) hat das Brett (Objektiv) mit der Handsäge (Mediativ) in zwei Stücke (Resultativ) geteilt* (Він розпиляв дошку ножівкою на дві частини), та відбиваються вихідною пропозиційно-фреймовою структурою: $P = V + Agens + Objektiv + Mediativ + Resultativ$, оскільки у повному вигляді денотативні ситуації передбачають таких онтологічних учасників: 1) людина, яка розділяє щось на складові частини; 2) якісь предмети, що піддаються поділу; 3) засіб або інструмент, яким здійснюється цей поділ і 4) результати дії.

Описуваний тип ситуацій складають відсубстантивні дієслова із напівпрефіксом *durch-*, утворені від медіатива з явним інструментативним відтінком: *durchfeilen* "перепилити", *durchsäbeln* "перепізати тупим ножем", *durchsägen* "розпиляти" і деривати з невідокремлюваним префіксом *zer-*, мотивовані результативом: *zerstückeln* "розділити на шматки, ділити на частини, дробити", *zerfasern* "розщеплювати на волокна, подрібнювати", *zerteilen* "розділити на частини" і *zerflicken* "розірвати на шматки". Кожне із вище згаданих дієслів представлено декількома пропозиційно-фреймовими структурами з різним набором семантичних аргументів, які сприяють появі нових значень.

Наприклад, дієслово *zerstückeln*: 1) $P_1 = V + Agens + Objektiv + Resultativ$: *Der Verbrecher (Agens) hat die Leiche (Objektiv) zerstückelt (Resultativ)* "Злочинець розпиляв труп на маленькі шматочки"; 2) $P_2 = V_{перен.знач. 2} + Objektiv + Mediativ + Resultativ$: *Der Kopf der Frau wurde durch den Lärm zerstückelt* "Голова жінки розколювалась через шум". Пропозиційно-фреймова структура P_2 розкриває нове переносне значення відіменникового префіксального дієслова *zerstückeln*.

У результаті інтеграції медіатива й результатива у словотвірну структуру *zerstückeln* ми одержуємо новий фрейм відображення ситуації поділу предметів на частини: $P_1 = V (DP zer- + Agens + Objektiv + Resultativ)$ та $P_2 = V_{перен.знач. 2} (DP zer- + Objektiv + Mediativ + Resultativ)$ та як результат нове похідне значення.

Отже, пропозиційно-фреймове моделювання є досить продуктивним та дозволяє виявити та описати мотиви та вектори процесів лексичного розвитку слова, а саме похідного слова сучасної німецької мови.

Перспективними напрямками подальших досліджень у сучасній германістиці може бути залучення фреймового підходу до розкриття розвитку семантики суфіксальних іменників з огляду на ознаки концептів, співвідносних як зі словотворчим формантом, так і з твірною основою, а також дослідження явища полісемії у межах лексико-семантичних полів і словотвірних гнізд, концептуальних метафори та метонімії, особливостей полісемізації слів різних частин мови, словотвірної синонімії на міжслівному рівні.

Література

- Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. – Тамбов : ТГУ, 2000. – 123 с. Боярская Е. Л. Когнитивные основы формирования новых значений полисемантических существительных современного английского языка: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. М., 1999. Валюкевич Т. В. Лингвистический статус концепта Внешность // Вісник Харківського національного університету. Комунікативні та когнітивні проблеми дискурсу. – № 537. – 2001. – С. 159–165. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. – Чернівці, 1999. – С. 87. Дейк Т. А ван. Фреймы знаний и понимания речевых актов // Язык. Познание. Коммуникация. – М. : Прогресс, 1989. – С. 12–40. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования // Лінгвістичні студії. – Черкаси, 1997. – С. 3–11. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету. – Вип. 11. – Черкаси, 1999. – С. 12–25. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи // Язык – речь – творчество / Николай Иванович Жинкин. – М. : Лабиринт, 1998. С. 146–162. Караулов Ю. Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. – М., 1987. – С. 194. Карпіловська С. А. Вступ до комп'ютерної лінгвістики. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток ЛТД”, 2003. – 184 с. Кацнельсон С. Д. Заметки о падежной теории Ч. Филлмора / Вопросы языкознания. – М., 1988, вып. – 1. – С. 110–117. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова. – 1996. – 400 с. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23. – М. : Прогресс, 1988. – С. 12–51. Левицкий А. Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка. – К. : АСА, 1998. – 362 с. Минский М. Структура для представления знаний // Психология машинного зрения. – М. : Мир, 1978. – С. 249–338. Минский М. Остроумие и логика когнитивного бессознательного // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 23. – М., 1988. – С. 289. Пасинок В. Г. Нові горизонти мовознавства: концептуальні основи мовознавства / В. Г. Пасинок // Вісник СумДУ. Серія “Філологія”, – 2008. – № 1. – С. 81. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие концепт в лингвистических исследованиях. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. – 29 с. Прохоров А. М., Гиляров М. С. Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская Энциклопедия, 1980. – 828 с. Савицкий В. М. Скрытая внутренняя форма слова // Проблемы значения и смысла: сб. науч. тр. / В. М. Савицкий. – Волгоград, 1994. – С. 89–92. Селиванова Е. А. Теоретические основы когнитивной ономазиологии // Вісник Черкаського університету. – Вип. 11. – Черкаси, 1999. – С. 3–12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: Напрями та проблеми. – Полтава : „Довкілля – К”, 2008. – С. 390. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : „Довкілля – К”, 2010. – С. 467–468. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23. – М. : Прогресс, 1988. – С. 52–92. Штерн И. Б. Выбранные топики та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник – К., 1998. – С. 259.

ВОРОБЕЙ Н. В.

(РВНЗ “Кримський гуманітарний університет”)

ОСОБЛИВОСТИ РИТМІКО-СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕКСТІВ АФРО-АМЕРИКАНСЬКОЇ БЛЮЗОВОЇ ПОЕЗІЇ

У статті висвітлено способи та засоби ритміко-синтаксичної організації афро-американської блюзової поезії у ракурсі лінгво-когнітивної та лінгвокультурологічної характеристики.

Ключові слова: блюз, конструкція, повтор, парентеза.

Vorobej N. V. Особенности ритмико-синтаксической организации текстов афро-американской блюзовой поэзии. В статье раскрыты способы и средства ритмико-синтаксической организации текстов афро-американской блюзовой поэзии.

Ключевые слова: блюз, конструкция, повтор, парентеза.

Vorobej N. V. Peculiarities of Rhythmical and Syntactical Organization of African American Blues Poetry. The article focuses on ways and means of rhythmical and syntactical organization of African American blues poetic texts highlighting their linguo-cognitive and linguo-cultural characteristics.

Key words: blues, construction, repetition, parenthesis.

У контексті сучасних лінгвістичних досліджень важливість вивчення синтаксису віршованого тексту обумовлена його значущістю у процесі пошуку нових форм вираження етнокультурних смислів та відображення своєрідності світовідчуття та світоусвідомлення темношкірого етносу в афро-американському поетичному вимірі.

Як відомо, афро-американська культура має гетерогенний характер, оскільки поєднала американський та західний досвід, відтак є важливим сегментом американської культури. Цей досвід знаходиться не на дні загальнонаціонального досвіду Америки, а вплетений, розпорошений по всій його текстурі [Bell 1974, с. 37].